

OVERLEVINGSPLAN BOS EN NATUUR: MAATREGELEN IN MULTIFUNCTIONELE BOSSEN

H. Weersink

Sinds 1995 is de regeling Effectgerichte maatregelen (EGM) in bossen en natuurterreinen van kracht. Deze regeling maakt deel uit van het Overlevingsplan Bos en Natuur, kortweg OBN. Binnen OBN kunnen beheerders en eigenaren maatregelen uitvoeren om de negatieve gevolgen van verzuring, vermesting en verdroging in bossen en natuurterreinen tegen te gaan. Sinds 1995 hebben de Bosgroepen in enkele duizenden hectare multifunctioneel bos OBN-maatregelen uitgevoerd. De subsidiegever heeft voor elk van de maatregelen eisen geformuleerd die aangeven wanneer een maatregel kan worden uitgevoerd. Deze eisen beschouwen elke maatregel afzonderlijk. De Bosgroepen gaan een stap verder en hebben met de set maatregelen een integrale benadering van de vitaliteitsproblematiek in multifunctionele bossen ontwikkeld. Aan de hand van een aantal stappen wordt voor het gehele terrein bekeken of er maatregelen nodig zijn en zo ja, welke. In dit artikel wordt deze benadering beschreven. Voor de vele bouseigenaren die sinds 1995 via de Bosgroepen OBN-maatregelen hebben uitgevoerd, zal veel in dit artikel bekend klinken. De integrale benadering van de bossen die ten grondslag ligt aan de keuze voor de maatregelen en de onderlinge samenhang blijkt echter niet altijd duidelijk. Wellicht dat dit artikel daar wat aan kan veranderen.

Onderzoek voedingstoffenhuishouding en mestgift

Het traject van het uitvoeren van OBN-maatregelen in multifunctionele bossen begint met een onderzoek naar de voedingstoffenhuishouding. In de opstanden worden blad- of naaldmonsters en grondmonsters genomen. In de eerste wordt het gehalte stikstof, fosfor, kalium, calcium, magnesium en alleen bij douglas en lariks ook koper bepaald. In het grondmonster wordt de zuurgraad en het fosforgehalte bepaald. Als uit het onderzoek blijkt dat de voedingstoffenhuishouding verstoord is, volgt daarop een op maat gesneden bemestingsadvies. Op basis van dit bemestingsadvies kan een beheerder de bemesting uitvoeren.

Inventarisatie noodzaak aanvullende maatregelen

In opstanden waar sprake is van een verstoord voedingstoffenhuishouding, wordt vervolgens een inventarisatie uit-

gevoerd. Deze inventarisatie heeft tot doel om te bepalen welke vitaliteitsproblemen aan de orde zijn. Op basis van de inventarisatie valt de beslissing welke maatregelen nodig zijn. De belangrijkste punten van zo'n inventarisatie zijn:

- Het bodemtype. Niet alle in Nederland voorkomende bodemtypen zijn verzuringsgevoelig. OBN-maatregelen in multifunctionele bossen zijn alleen mogelijk op verzuringsgevoelige bodems.
- De vitaliteit van de bosopstanden in het terrein. De vitaliteit wordt opgenomen aan de hand van de vitaliteitsklassen van het landelijk vitaliteitsonderzoek. OBN-maatregelen zijn vanzelfsprekend alleen van toepassing in bossen met een vitaliteitsprobleem (vitaliteitsklasse 2, 3 of 4).
- De hoofdboomsoort en de leeftijd hiervan in de verschillende bosopstanden. De te nemen OBN-maatregelen zijn mede afhankelijk van de leeftijd van de hoofdboomsoort.

Vijf jaar ervaring heeft aangetoond dat, indien de inventarisatie uitwijst dat er een vitaliteitsprobleem is, de kans genoeg nihil is dat er geen verstoord voedingstoffenhuishouding is. Daarom wordt de inventarisatie inmiddels doorgaans uitgevoerd vóór het onderzoek naar de voedingstoffenhuishouding. Dit onderzoek wordt vervolgens, samen met de overige maatregelen, in één keer aangevraagd.

Toekomstbomendunning, structuurdunning en omvorming

In de opstanden waar het onderzoek en de inventarisatie uitwijzen dat er een vitaliteitsprobleem is, wordt gekeken of

123

verdere maatregelen wenselijk zijn. Dit zijn de opstanden die op verzuringsgevoelige gronden liggen, een verstoorde voedingstoffenhuishouding hebben en een vitaliteitsklasse 2, 3 of 4. Er zijn drie maatregelen mogelijk:

1. Toekomstbomendunning

De toekomstbomendunning kan worden uitgevoerd in relatief jonge opstanden met een vitaliteitsklasse 2 of 3. Voor naaldhout geldt als leeftijdsgrens 20 tot 50 jaar, voor loofhout 20 tot 80 jaar. Bij de toekomstbomendunning worden 60 tot 120 toekomstbomen per hectare aangewezen. Vervolgens worden de bomen die de toekomstbomen direct beconcurreren geblest. Het doel

van de toekomstbomendunning is om de meest vitale bomen te bevoorraden. Waar mogelijk wordt tevens aan risicospreiding gedaan door menging te stimuleren. Toekomstbomendunning in OBN is een vitaliteitsmaatregel. Binnen OBN is een toekomstboom een boom waarvan verwacht kan worden dat hij over circa 30 jaar een dominante positie in de opstand kan innemen. Traditionele, meer op houtkwaliteit gerichte eisen aan toekomstbomen komen op de tweede plaats. Toekomstbomendunningen binnen OBN worden daarom ook uitgevoerd in opstanden waar dit vanuit de houtteeltkundige invulling van toekomstbomendunningen niet zinvol lijkt.

2. Structuurdunning

Structuurdunningen zijn aan de orde als bij het selecteren van de toekomstbomen blijkt dat er geen 60 toekomstbomen per hectare aanwezig zijn. Voor de structuurdunning gelden daarom dezelfde leeftijdsgrenzen als voor toekomstbomendunning. Na het aanwijzen van de toekomstbomen worden op plaatsen waar nauwelijks toekomstbomen staan, verjongingsgaten uitgezet met een diameter van maximaal 2 maal de boomhoogte. Op deze wijze wordt 10 tot 25% van de opstand gekapt. De gaten worden vervolgens, op basis van een beplantingsplan, opnieuw ingeplant. Een andere optie is natuurlijke verjonging.

Tussen toekomstbomendunning en structuurdunning bestaat een duidelijke relatie. Bij de aanvraag is er daarom geen onderscheid tussen de beide maatregelen. Pas tijdens het blessen blijkt of een opstand voldoende toekomstbomen heeft. Dan is pas de definitieve keuze te maken tussen toekomstbomendunning en structuurdunning. Het beplantingsplan, op basis waarvan de gaten worden ingeplant, komt daarom een jaar later in de aanvraag dan het uitzetten van de dunning.

3. Omvorming

Omvorming is alleen aan de orde in opstanden met een vitaliteitsklasse 4. Dit zijn zwaar aangetaste opstanden, die op grond van de vitaliteitskenmerken opgegeven moeten worden of al gestorven zijn. Deze opstanden kunnen, op basis van een omvormingsplan, gekapt worden en opnieuw ingeplant. Bij de aanplant dient altijd een menging te worden geplant met tenminste 20% mengsoorten. Als voorbereiding op de uitvoering van de omvorming wordt de kapvlakte uitgezet, waarbij alle delen van de opstand die nog enig perspectief hebben, gehandhaafd blijven. Omvorming is een noodmaatregel, en alleen toepasbaar voor de uiterste gevallen. Opstanden waarvan de boomlaag aan het afsterven is, maar waar een onderetage aanwezig is van voldoende kwaliteit om een nieuwe opstand te vormen, komen niet voor omvorming in aanmerking. Ook voor omvorming geldt dat het een vitaliteitsmaatregel is. Houtteeltkundige overwegingen spelen geen rol.

Tijdspad

Het doorlopen van het OBN-traject van aanvraag tot eindafrekening duurt in de regel 5 jaar. Afhankelijk van de te nemen maatregelen en factoren zoals het weer, kan dit een jaar langer of korter zijn.

Jaar 1:

Vorbereiden en indienen van de aanvraag. Het onderzoek naar de voedingstoffenhuishouding wordt aangevraagd, de inventarisatie naar noodzaak aanvullende maatregelen verricht en de aanvraag voor aanvullende maatregelen voorbereid.

Jaar 2:

Onderzoek naar de voedingstoffenhuishouding, uitzetten toekomstbomendunningen, structuurdunningen, omvormingen en houtoogst.

Opstellen plannen en aanvragen subsidie voor structuurdunning en toedienen mestgift.

Jaar 3:

Toedienen mestgift, uitvoeren aanplant binnen structuurdunning en omvormingen.

Jaar 4:

Eindafrekening onderzoek voedingstoffenhuishouding, uitzetten dunningen en omvorming.

Jaar 5:

Eindafrekening toedienen mestgift en aanplant structuurdunningen.

Verdroging, een geval apart

Als uit de inventarisatie blijkt dat verdroging één van de problemen is, zijn

De verschillende maatregelen liggen in elkaars verlengde. Bij de keuze van de maatregelen wordt niet zwaarder ingegrepen dan noodzakelijk. De Bosgroepen maken hun afweging volgens het onderstaand diagram:

1. Is er een verstoorde voedingstoffenhuishouding ?
Nee: geen OBN
Ja: aanvullende mestgift, ga naar 2.
2. Is er noodzaak voor aanvullende maatregelen ?
Verzuringgevoelige bodem: Nee: geen aanvullende maatregelen
Ja: ga naar 3
3. Wat is de vitaliteitsklasse van de opstand ?
Klasse 1: geen aanvullende maatregelen
Klasse 2 of 3: ga naar 4
Klasse 4: ga naar 6
4. Wat is de leeftijd van de hoofdboomsoort ?
Naaldhout 20 tot 50 jaar: ga naar 5
Loofhout 20 tot 80 jaar: ga naar 5
Andere leeftijd: geen aanvullende maatregelen
5. Wat is het aantal toekomstbomen ?
60 of meer: Toekomstbomendunning
minder dan 60: Structuurdunning
6. Omvorming.

maatregelen te treffen. Dit kan alleen als een verbetering mogelijk is door aanpassing van de interne waterhuishouding van het terrein. Verdroging is een complex probleem. Daarom is meestal een vooronderzoek noodzakelijk. In dit vooronderzoek wordt onderzocht wat de aard van de verdrogingschade is, hoe deze het beste is tegen te gaan en of dit mogelijk is door aanpassing van de interne waterhuishouding. Met de adviezen uit het vooronderzoek kunnen maatregelen worden aangevraagd zoals het plaatsen van stuwen, het dempen van greppels en sloten en het opstuwen van peilen. Dit is altijd maatwerk. Het vooronderzoek wordt

uitgevoerd door terzake kundige bureaus.

Wie doet wat?

De maatregelen toekomstbomendunning, structuurdunning, omvorming en de verbetering van de interne waterhuishouding zijn nog proefmaatregelen binnen OBN. Dat betekent dat alleen de Bosgroepen deze maatregelen kunnen aanvragen en uitvoeren. Dus de inventarisatie naar de noodzaak van deze maatregelen, het verzorgen van de aanvraag, de begeleiding van de uitvoering, de oplevering naar de subsidiegever en de financiële afhandeling worden door de Bosgroepen verzorgd.

De maatregelen onderzoek voedingstoffenhuishouding en toedienen mestgift kunnen als op zich zelf staande maatregelen worden aangevraagd en uitgevoerd. Elke eigenaar kan hiervoor een aanvraag indienen. Vanzelfsprekend is het ook mogelijk om een dergelijke aanvraag in te dienen via de Bosgroep.

H. Weersink werkt voor de Bosgroepen Limburg en het Zuiden. Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met één van de Bosgroepen.

Procentuele verdeling budget OBN 1995 t/m 1999

